

STRUČNO OSPOSOBLJAVANJE ODRASLIH ZA KORIŠĆENJE OPREME ZA RAD: METODE, IZAZOVI I BENEFICIJE
PROFESSIONAL TRAINING OF ADULTS TO USE WORK EQUIPMENT: METHODS, CHALLENGES AND BENEFITS

NIKOLA SIMIĆ „ANNI-ZAŠTITA“ DOO BEOGRAD, Srbija, nikola.simic@annizastita.rs; 0646471272

KRATAK SADRŽAJ

- I. **Razlike između stručnog osposobljavanja i osposobljavanja za bezbedan i zdrav rad**
- II. **Načini sprovođenja stručnog osposobljavanja prema važećim propisima**
- III. **Metode, izazovi i beneficije**
- IV. **Problemi u praksi**
- V. **Zaključak**

APSTRAKT

Ovaj rad istražuje značaj stručnog osposobljavanja zaposlenih za korišćenje opreme za rad u skladu sa zahtevima brzog ekonomskog rasta u našoj zemlji. Rad se fokusira na procese obuka koji su ključni za sticanje neophodnih veština i znanja kako bi zaposleni mogli bezbedno i efikasno koristiti različite vrste opreme za rad, kao i na probleme u praksi.

Cilj rada je takođe i identifikacija najefikasnijih metoda stručnog osposobljavanja, kao i utvrđivanje benefita koje takav pristup donosi poslodavcima.

Rad pruža doprinos razumevanju važnosti stručnog osposobljavanja zaposlenih za korišćenje opreme za rad, čime se promoviše unapređenje radnih performansi, bezbednosti i ukupne produktivnosti u organizacijama.

Takođe u ovom radu ćemo se baviti i vrstama obuka koje su prisutne na tržištu i svim vrstama ovlašćenja koje se izdaju pravnim licima i organizacijama koje sprovode obuke, kao i sa Sertifikatima, Uverenjima i Potvrdama koje se izdaju polaznicima nakon završenih obuka.

I. Razlike između stručnog osposobljavanja i osposobljavanja za bezbedan i zdrav rad

Kao uvod u ovaj rad važno je da utvrdimo koja je razlika između stručnog osposobljavanja i osposobljavanja zaposlenih za bezbedan i zdrav rad, gde ćemo videti koja sprega postoji između ovih dve vrste obuka i šta ih čini potpuno različitim.

Uzmimo za primer novozaposleno lice u pekari, budućeg pekara, koji treba da savlada proces pravljenja belog hleba.

Stručno osposobljavanje za zanimanje PEKAR u ovom slučaju bi se bavilo prenošenjem znanja i veština, konkretno, da polaznik ume da odabere odgovarajuću vrstu i količinu brašna, količinu vode i kvasca, da zna koji mikser se koristi za bela testa, da zna da pripremi mikser i da zna da rukuje mikserom (*da zna da izabere program i brzinu i vreme mešanja i da zna čemu služe svi tasteri i prekidači*), da zna da razvije testo i da kreira pravilan oblik testa, da zna da odabere pećnicu i da zna da rukuje pećnicom (*da zna da odabere temperaturu i vreme pečenja i da zna čemu služe svi tasteri i prekidači*) i na kraju da ume da izvuče hleb iz pećnice i da ga odloži na odgovarajuće mesto.

Obuka za bezbedan i zdrav rad na poslovima PEKARA u ovom slučaju bi se fokusirala na pravilan i bezbedan način podizanja džaka brašna sa poda, na to koji su to sve zaštitni uređaji na mikseru i čemu služe, na opasnost od vrelih delova pećnice i kako se zaštititi, gde se nalazi glavni prekidač za prekid napajanja mašina, opasnost od mokrih i klizavih podova, rad noću itd...

Dakle stručna obuka se bavi recepturom (izrada testa i pečenje hleba), a bzi obuka načinom rada (podizanje tereta, klanje, vrele površine i dr.), makar u ovakvim slučajevima.

U primeru rukovaoca viljuškarom, na stručnom osposobljavanju rukovalac viljuškara usvanja znanja o tome koji sve upravljački uređaji postoje na viljuškaru i čemu tačno služe i kroz praktičan deo uvežbava da izvrši operacije podizanja i prenošenja tereta, dok se na osposobljavanju za bezbedan i zdrav rad skreće pažnja rukovaocu da je potrebno da koristi sigurnosni pojas jer postoji opasnost od prignječenja usled prevrtanja viljuškarom itd.

Na primeru programera, na stručnom osposobljavanju programer usvanja znanja o programskim jezicima i kroz praktičan deo uvežbava načine da napravi rešenje za razvoj nekog softvera, a na osposobljavanju za bezbedan i zdrav rad programeru se skreće pažnja o problemima prilikom dugotrajnog sedenja, važnosti istezanja i fizičke aktivnosti, rad sa ekranima, pauze itd...

Dakle pod stručnim osposobljavanjem se ne misli samo na obuku za rad na nekoj opremi za rad (mašina, alat ili uređaj) već se misli na osposobljavanje polaznika za zanimanje i sve aktivnosti u sklopu tog zanimanja, pa i rukovanje opremom za rad na tim poslovima.

Oblast bezbednosti i zdravlja na radu prati svaku radnu operaciju na svakom radnom mestu i jedna obuka bez druge ne može, ali postoji jasna razlika u tome šta se stiče obukom za bezbedan i zdrav, a šta stručnom obukom. Pitamo se onda, odakle tolika zabuna oko ove dve vrste obuka i zašto se često bzi obuka smatra i koristi kao stručna obuka.

Naime, 2018. godine u *Pravilniku o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri korišćenju opreme za rad ("Sl. glasnik RS", br. 23/2009, 123/2012, 102/2015, 101/2018 i 130/2021)*, dodat je čuveni član 5. koji glasi: „Poslodavac je dužan da obezbedi da opremu za rad može da koristi samo zaposleni koji je za to stručno osposobljen.

Poslodavac za svoje potrebe može izvršiti stručno osposobljavanje zaposlenog koji koristi opremu za rad, o čemu izdaje potvrdu.“

Ovde su se javila dva problema, prvi problem je taj, da u ovom članu piše da je poslodavac dužan da obezbedi da **opremu za rad** može da koristi samo zaposleni koji je za to stručno osposobljen.

Dakle u ovom članu ne piše da je **stručno osposobljen za poslove**, što je po meni mnogo važnije, nego samo za korišćenje opreme za rad, **jer PEKAR sa „diplomom“, ume i da napravi testo i da koristi mašine.**

Drugi momenat je da je ovaj Pravilnik proizašao iz Zakona o bezbednosti i zdravlja na radu, pa tom logikom veliki broj BZR licenciranih pravnih lica je krenulo da se bavi stručnim osposobljavanjem.

Što se tiče prvog problema, uzimajući u obzir definiciju opreme za rad iz Zakona o bezbednosti i zdravlja na radu, dolazimo u situaciju da pod opremom za rad smatramo i mobilni telefon, računar, štampač, i uređaje i alate koje se koriste zaposleni za radne operacije itd. **Dakle za svaki uređaj, alat ili mašinu koju zaposleni koristi poslodavac mora da izda Potvrdu ili da ga za svaki taj komad opreme stručno osposobi preko ovlašćenih organizacija ili interno.**

U primeru pekara, poslodavac mora da svakom zaposlenom izda Potvrdu za rukovanje, metlom, kantom, merdevinama, mikserom, pećnicom, kasom itd.

Jedno od rešenja je da ukoliko pekar nema završenu srednju školu za pekara (*diploma srednje škole je najbolji dokaz da je neko stručno osposobljen za poslove i opremu za rad na tim poslovima*) ili nema JPOA Uverenje ili Sertifikar za pekara, izda jednu Potvrdu preko člana 5 Pravilnika, **da je zaposleni stručno osposobljen i za poslove pekara i svu radnu opremu na tim poslovima.**

II. Načini sprovođenja stručnog osposobljavanja prema važećim propisima

Kada govorimo o stručnom osposobljavanju ne možemo samo da se ograničimo na opremu za rad, ne zaboravimo, zaposleni mora poznavati recept da bi napravio smešu testa i mora znati da koristi svu opremu za rad, kako bi na kraju imali gotov proizvod, hleb npr.

Postoje dva tipa obrazovanja odraslih, formalni i neformalni. Pod formalnim obrazovanjem podrazumevamo srednje škole i fakultete, a pod neformalnim podrazumevamo obuke koje sprovode JPOA organizacije.

JPOA organizacije sprovode obuke za zanimanja koja su utvrđena standardima kvalifikacija i šifrnikom zanimanja, i to za sticanje cele kvalifikacije (na primer, Rukovalac sredstvima unutrašnjeg transporta, koji podrazumeva zanimanja Viljuškaristu, Kranistu, Rukovaoca mosnom dizalicom i sl.) za koji se izdaje Sertifikat obrazac O-7, čiji je obrazac propisan Pravilnikom, kao i za prilagođene programe (na primer, obuka samo Viljuškaristu, iz navedenog standarda kvalifikacije) za koji se izdaje Uverenje obrazac O-8, čija je forma takođe propisana Pravilnikom o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih ("Sl. glasnik RS", br. 89/2015, 102/2015 i 102/2022).

Ali, dovodi se u pitanje, šta ćemo sa specifičnom opremom za rad, za koje ne postoji obrazovni profili u školama i za koji ne postoje zanimanja (na primer, tehnološka linija za izradu mikročipova koja je jedinstvena u svetu), tu dolazimo do člana 5 Pravilnika o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri korišćenju opreme za rad ("Sl. glasnik RS", br. 23/2009, 123/2012, 102/2015, 101/2018 i 130/2021), gde će Poslodavac uz pomoć komisije, koju čine predstavnici proizvođača te linije, iskusni rukovaoci iz celog sveta, rukovodioci i bezbednjaci (naravno) i sprovodi se interno stručno osposobljavanje od strane Poslodavca, gde se izdaje Potvrda u slobodnoj formi.

Međutim, ovo ne bi bilo ovoliko zanimljivo da nije makar malo zakomplikovano, u Zakonu o obrazovanju odraslih ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013, 88/2017 - dr. zakon, 27/2018 - dr. zakon i 6/2020 - dr. zakon), tačnije Pravilniku o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih ("Sl. glasnik RS", br. 89/2015, 102/2015 i 102/2022), kao treći dokument (imali smo Sertifikat za celu kvalifikaciju, Uverenje za jednu obuku) imamo i Potvrdu, koja se izrađuje u slobodnoj formi, ali sa obaveznim sadržajem koji je propisan ovim Pravilnikom.

Dakle dve vrste Potvrda imamo, **Potvrda o internoj obuci Poslodavca** prema članu 5. Pravilnika o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri korišćenju opreme za rad ("Sl. glasnik RS", br. 23/2009, 123/2012, 102/2015, 101/2018 i 130/2021) i **Potvrdu (za programe koji ne dovode do sticanja kvalifikacije ili stručnih kompetencija)** prema Pravilniku o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih ("Sl. glasnik RS", br. 89/2015, 102/2015 i 102/2022).

Da sumiramo, kao dokaz da je neko stručno osposobljen, za na primer rukovanje viljuškarom, moramo i možemo imati jedan od sledećih dokaza:

1. **Diploma srednje škole** (Odgovarajući smer i obrazovni profil – Tehničar unutrašnjeg transporta i sl.)
2. **Sertifikat** (ostvaren standard kvalifikacije u celini – savladan ceo standard kvalifikacije rukovalac sredstvima unutrašnjeg transporta)
3. **Uverenje** (za delimično ostvaren standard stručnih kompetencija – savladan samo program za rukovanje viljuškarom koji je sastavni deo standarda kvalifikacija)
4. **Potvrdu o internoj obuci Poslodavca** (prema članu 5. Pravilnika o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri korišćenju opreme za rad ("Sl. glasnik RS", br. 23/2009, 123/2012, 102/2015, 101/2018 i 130/2021))

Iz ovoga možemo zaključiti da **Potvrde (za programe koji ne dovode do sticanja kvalifikacije ili stručnih kompetencija)** prema Pravilniku o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih ("Sl. glasnik RS", br. 89/2015, 102/2015 i 102/2022), a koje izdaju pojedine JPOA organizacije, **ne mogu predstavljati dokaz o stručnom osposobljavanju zaposlenih za korišćenje opreme za rad.**

III. Metode, izazovi i beneficije

1. **Metode obuke odraslih za korišćenje opreme za rad:**
  - a) **Klasična predavanja**
  - b) **Interaktivne radionice** - Aktivno uključivanje polaznika kroz praktične vežbe i diskusije.
  - c) **Simulacije radnih situacija** - Stvaranje realnih scenarija omogućava polaznicima da vežbaju upotrebu opreme u kontrolisanom okruženju.
  - d) **Online edukacija** *Fleksibilnost pristupa putem interneta omogućava polaznicima da uče u vlastitom ritmu i vremenu.*
  - e) **Praktična obuka na radnom mestu** *Direktno iskustvo na radnom mestu pomaže u primeni teorijskog znanja u stvarnom radnom okruženju.*
2. **Izazovi u obuci odraslih za korišćenje radne opreme:**
  - a) **Otpor promenama i strah od tehnologije** *Motivacija polaznika može biti ograničena strahom od novih tehnologija ili promena u radnom okruženju.*
  - b) **Različite nivoe predznanja polaznika** *Grupa polaznika može imati različite nivoe iskustva, što zahteva prilagođene pristupe obuci.*
  - c) **Finansijski i resursni izazovi** *Nedostatak sredstava ili opreme može ograničiti pristup kvalitetnoj obuci.*
  - d) **Prilagođavanje obuke različitim sektorima i industrijama** *Svaka industrija zahteva specifična znanja i veštine, što može predstavljati izazov u standardizaciji programa obuke.*
  - e) **Evalvacija i praćenje napretka polaznika** *Praćenje efikasnosti obuke i postignuća polaznika može biti izazovno, ali je ključno za poboljšanje programa.*
3. **Beneficije obuke odraslih za korišćenje radne opreme:**
  - a) **Povećanje produktivnosti i efikasnosti** *Osposobljeni radnici su sposobni da efikasnije koriste radnu opremu, što doprinosi povećanju produktivnosti.*
  - b) **Smanjenje rizika od povreda i nesreća na radu** *Dobro obučeni radnici su manje podložni povredama i nesrećama, čime se poboljšava opšta bezbednost na radu.*
  - c) **Unapređenje profesionalnih veština i karijernih mogućnosti** *Obuka omogućava radnicima da steknu nove veštine, čime se otvaraju mogućnosti za napredak u karijeri.*
  - d) **Podsticanje inovacija i tehnološkog napretka** *Osposobljeni radnici su sposobni da efikasnije koriste nove tehnologije, što doprinosi inovacijama u radnom okruženju.*
  - e) **Razvoj timskog rada i saradnje** *Obuka podstiče međusobnu saradnju i timsku koordinaciju, poboljšavajući ukupnu radnu atmosferu.*

IV. Problemi u praksi

Na terenu sam imao prilike da vidim Uverenje o stručnoj osposobljenosti koje je izdato na osnovu Zakona o radu, Zakona o BZR i člana 5. Pravilnika. Kao što smo već rekli na osnovu člana 5. Pravilnika o preventivnim merama za bezbedan i zdrav rad pri korišćenju opreme za rad ("Sl. glasnik RS", br. 23/2009, 123/2012, 102/2015, 101/2018 i 130/2021), može se izdati samo interna Potvrda i to na memorandumu Poslodavca. Takođe ta organizacija koja je sprovela obuku, se poziva na registraciju u APR kao neki vid ovlašćenja. Napomenimo opet da se Uverenja izdaju na obrascu O-8, prema *Pravilniku o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih* ("Sl. glasnik RS", br. 89/2015, 102/2015 i 102/2022).

Na drugom primeru sam video Potvrdu koja je izdala JPOA organizacija za stručno osposobljavanje za primenu preventivnim mera bezbednosti i zdravlja na radu kod rukovanja vitlom. Ova isprava je sasvim u redu (osim termin stručno osposobljavanje, jer aludira na član 5.), ali kao što smo već rekli, Potvrde ove vrste ne mogu da se koriste i ne predstavljaju dokaze o stručnoj osposobljenosti za rukovanje vitlom, zato što ova obuka samo modul 4 Programa za rukovaoca vitlom, dakle zaposleni mora proći sva 4 modula, nakon čega se izdaje Uverenje na obrascu O-8. Ovaj nivo obuke je u nivou obuke za bezbedan i zdrav rad koju vrše lica za bezbednost i zdravlje na radu.

Takođe, viđao sam Sertifikate koji su izdati na osnovu registracije organizacije u APR za delatnost 8559 - ostalo obrazovanje i bez i jednog drugog ovlašćenja. Napomenimo opet da se Sertifikati izdaju na obrascu O-7, prema

Pravilniku o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih ("Sl. glasnik RS", br. 89/2015, 102/2015 i 102/2022).

Najčešći problem koj se javlja u praksi, jeste da kao dokaze o stručnom osposobljavanju za rukovanje viljuškarom, pojedine JPOA organizacije izdaju POTVRDE O SAVLADANOM PROGRAMU PRIMENA PREVENTIVNIH MERA BEZBEDNOSTI I ZDRAVLJA NA RADU PRI RUKOVANJU VILJUŠKAROM.

Ovo je svima zgodno, iz razloga što ovakvi programi traju svega 24-48 časova, i vrlo brzo mogu da se izdaju. Na kraju krajeva, ovakve isprave su legitimne i vrlo jasne, ali je problem što se koriste kao dokaz za nešto što ne bi smele.

Dakle, Potvrde, propisane *Pravilnikom o vrsti, nazivu i sadržaju obrazaca i načinu vođenja evidencija i nazivu, sadržaju i izgledu obrazaca javnih isprava i uverenja u obrazovanju odraslih ("Sl. glasnik RS", br. 89/2015, 102/2015 i 102/2022)* kao najniži nivo dokumenta ili isprave, po definicije se izdaju za obuke koje ne dovode do sticanja kompetencije ili kvalifikacija, i ne mogu se koristiti kao isprave i dokazi o stručnoj osposobljenosti za korišćenje neke opreme za rad. To jedino može biti Sertifikat ili Uverenje.

Potvrde, se izrađuju za na primer preventivno održavanje mašina ili za bezbednost i zdravlje na radu na mašinama, dakle samo za segment ili deo cele obuke od 4 modula, za koju se izdaje Sertifikat ili Uverenje.

V. Zaključak

Za kraj, jako je važno podsetiti na ulogu poslodavca i lica za bezbednost i zdravlje na radu u procesu kvalitetnog stručnog osposobljavanja odraslih, odnosno zaposlenih lica. Videli smo da prema *mišljenju Ministarstva prosvete broj: 011-00-00087/2016-03 od 07.10.2016. godine*, Poslodavac sam može doneti odluku o odabiru i prihvatanju eksternih organizacija koje vrše obuke, s obzirom da Ministarstvo prosvete, makar ovim mišljenjem iz 2016. godine, ne uslovljava organizacije koje se bave obukama, da prođu proces JPOA akreditacije, pa zbog toga poslodavci i lica za bezbednost i zdravlje na radu moraju se edukovati i moraju poznavati razlike u vrsti akreditacija i ovlašćenja u domenu stručnog osposobljavanja, jer će upravo oni donositi odluke o odabiru i priznavanju organizacija i njihovih obuka.

Da napomenem, obuka odraslih za korišćenje opreme za rad igra ključnu ulogu u savremenom društvu kako bi se pojedinci osposobili za uspešan profesionalni razvoj i zadovoljile potrebe brzog ekonomskog razvoja. Raznolike metode obuke, prepoznavanje izazova i maksimiziranje beneficija ovih obuka ključni su faktori za postizanje uspeha u ovom domenu. Efikasna obuka odraslih za korišćenje opreme za rad ne samo da doprinosi individualnom profesionalnom razvoju, već i unapređuje performanse organizacija. Odrasli, stručno osposobljeni za korišćenje opreme za rad, postaju ključni činioци u ostvarivanju efikasnog i bezbednog radnog okruženja.

Stručno osposobljavanje je temelj bezbednosti, jer sve zavisi od veština koji zaposleni poseduje za obavljanje radnih operacija na svom radnom mestu.

KORIŠĆENI PROPISI

1. ZAKON O BEZBEDNOSTI I ZDRAVLJU NA RADU ("Sl. glasnik RS", br. 35/2023)
2. ZAKON O OBRAZOVANJU ODRASLIH ("Sl. glasnik RS", br. 55/2013, 88/2017 - dr. zakon, 27/2018 - dr. zakon i 6/2020 - dr. zakon)
3. PRAVILNIK O PREVENTIVNIM MERAMA ZA BEZBEDAN I ZDRAV RAD PRI KORIŠĆENJU OPREME ZA RAD ("Sl. glasnik RS", br. 23/2009, 123/2012, 102/2015, 101/2018 i 130/2021)
4. PRAVILNIK O VRSTI, NAZIVU I SADRŽAJU OBRAZACA I NAČINU VOĐENJA EVIDENCIJA I NAZIVU, SADRŽAJU I IZGLEDU OBRAZACA JAVNIH ISPRAVA I UVERENJA U OBRAZOVANJU ODRASLIH ("Sl. glasnik RS", br. 89/2015, 102/2015 i 102/2022)
5. MIŠLJENJE MINISTARSTVA PROSVETE NAUKE I TEHNOLOŠKOG RAZVOJA broj: 011-00-00087/2016-03 od 07.10.2016. godine.

AUTOR

NIKOLA SIMIĆ „ANNI-ZAŠTITA“ DOO BEOGRAD, Srbija, nikola.simic@annizastita.rs; 0646471272